

ਰੰਘੜ

ਦਲੇਰ

ਟੈਕਟ ਨੰ: ੧੦੬

੨੦੩'

ਸ. ਨਮਾਤੀ ਨਿਘ ਬੀ

੨੧ ੧੦

੧੯੩੫

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ--

3253

“ਗੁਰਮਤ ਟੈਕਟ ਸੋਸਾਇਟੀ”

ਲਾਹੌਰ

ਸਭ ਹਕ ਕਰਤਾ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਟੈਕਟ ਨੰ: ੧੦੯

ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ

— ਅਤੇ —

ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਆ ਦਲੇਰ

ਕਰਤਾ ਸ੍ਰ: ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੀ. ਏ. “ਬੀਰ”
ਲਾਹੌਰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ—

ਗੁਰਮਤ ਟੈਕਟ ਸੋਸਾਇਟੀ
ਲਾਹੌਰ

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

RECEIVED

1950

1950

1950

1950

1950

1950

1950

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ

— ਅਤੇ —

ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਆ ਦਲੇਰ ।

ਮੱਸੇ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ

ਮੱਸਾ ਗਿਆ ਹੰਕਾਰਿਆ,
ਹੰਕਾਰਿਆ ਸੋ ਮਾਰਿਆ ।
ਦਿਲ ਥੀਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਭੁਲਕੇ,
ਮਾਯਾ ਦੇ ਉਤੇ ਡੁਲਕੇ ।
ਬਾਹਵਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਲਕੇ ।
ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਤੁਲਕੇ ।
ਕਰਕੇ ਸਲਾਮ ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ,
ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ।
ਲੜ ਛੇੜ ਕੇ ਈਮਾਨ ਦਾ,
ਪੱਲਾ ਪਕੜ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ,

ਮੂੰਹ ਨੇਕੀਆਂ ਤੋਂ ਮੋੜਕੇ,
 ਬਦੀਆਂ ਦਾ ਲਸ਼ਕਰ ਜੋੜਕੇ ।
 ਲਖਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਲੈ,
 ਜੰਗੀ ਸਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਲੈ ।
 ਤੁਰਕਾਂ ਪਠਾਨਾਂ ਨਾਲ ਲੈ,
 ਬਲਵਾਨ ਖਾਨਾਂ ਨਾਲ ਲੈ ।
 ਲਲਕਾਰਦਾ ਬਲਕਾਰਦਾ,
 ਸ਼ੂਕਾਂ ਤੇ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ।
 ਲੁਟਨ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਗਰ ਨੂੰ,
 ਅਜਮੇਂਨ ਉਸ ਦੇ ਸਬਰ ਨੂੰ ।
 ਪੁਟਨ ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ,
 ਸਰ ਕਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ।
 ਧੌਂਸੇ ਵਜੌਂਦਾ ਆ ਗਿਆ,
 ਗਜ਼ਦਾ ' ਗਜੌਂਦਾ ਆ ਗਿਆ ।
 ਮਿੱਟੀ ਉਡੌਂਦਾ ਆ ਗਿਆ,
 ਸਿਕੇ ਬਹੌਂਦਾ ਆ ਗਿਆ ।

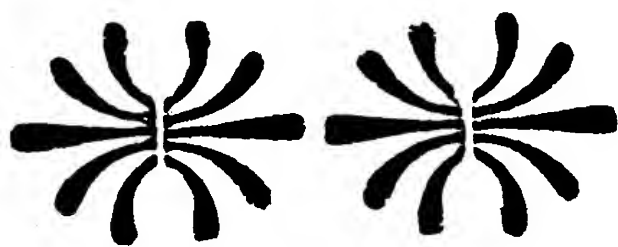

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ।

ਮੂੰਹ ਆਕਬਤ ਤੋਂ ਫੇਰਕੇ,
 ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ।
 ਘਰ ਘਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਪੁਟਿਆ,
 ਇਕ ਇਕ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਲੁਟਿਆ ।
 ਜੋ ਕੁਸਕਿਆ ਸੋ ਫਸ ਗਿਆ,
 ਜੋ ਬਿਰਕਿਆ ਸੋ ਬੱਸ ਗਿਆ ।
 ਕਰ ਕਰ ਵਿਆਹੀਆਂ ਰੰਡੀਆਂ,
 ਲਸ਼ਕਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੰਡੀਆਂ ।
 ਜੋ ਕੁਆਰੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰੀਆਂ,
 ਕੁੜੀਆਂ ਸੀ ਰੂਪ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀਆਂ ।
 ਸਭ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦੀਆਂ,
 ਮਸੇ ਦੀਆਂ ਸਨ ਬਾਂਦੀਆਂ ।
 ਗੋਦਾਂ ਚੋਂ ਬਚੇ ਖੋਹ ਕੇ,
 ਅਖਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਕੋਹ ਕੇ ।
 ਪਾ ਦਿਤੇ ਡੋਲੀ ਮੌਤ ਦੀ,
 ਭਰ ਦਿਤੀ ਝੋਲੀ ਮੌਤ ਦੀ ।
 ਬਿਰਧਾਂ ਨੂੰ ਰੋਨੇ ਪੈ ਗਏ,
 ਧੀਆਂ ਤੇ ਨੂਹਾਂ ਲੈ ਗਏ ।

(੬)

ਉਮਰਾਂ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਪਹਿਰ ਸੀ,
ਉਤੋਂ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਹਿਰ ਸੀ ।
ਸਾਰੇ ਹਨੇਰੀ ਛਾ ਗਈ,
ਪਲ ਵਿਚ ਪਰਲੋ ਆ ਗਈ ।
ਕਲ ਸ਼ਹਿਰ ਜੋ ਆਬਾਦ ਸੀ,
ਅਜ ਹੋ ਗਿਆ ਬਰਬਾਦ ਸੀ ।

ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਅਤਿਆਚਾਰ ।

ਸ਼ੈਤਾਨ ਝੰਡਾ ਗਡਿਆ,
 ਹਰ ਹਰੀ ਮੰਦਰੋਂ ਕਡਿਆ ।
 ਨਕਸ਼ਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਬਦਲਿਆ,
 ਸਾਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬਦਲਿਆ ।
 ਮਸੇ ਦਾ ਹੀ ਹੁਣ ਦੌਰ ਸੀ,
 ਸੀਸ ਉਤੇ ਝੁਲਦੇ ਚੌਰ ਸੀ ।
 ਮਸ ਦਾ ਹੀ ਹੁਣ ਰਾਜ ਸੀ,
 ਲੁਕਿਆ ਕਿਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੀ ।
 ਹੁਣ ਸਚ ਦੀ ਹਸਤੀ ਨਾ ਸੀ,
 ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਨਾ ਸੀ ।
 ਮਸਤੀ ਸੀ ਸੁਰਖ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ,
 ਹਸਤੀ ਸੀ ਮਾਯਾ ਖਾਬ ਦੀ ।
 ਮੱਸਾ ਕਰੇ ਸ਼ੈਤਾਨੀਆਂ,
 ਸ਼ੈਤਾਨੀਆਂ ਹੈਵਾਨੀਆਂ ।
 ਸਿਰ ਐਸਾ ਚੜਿਆ ਜੋਮ ਸੀ,
 ਪਥਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਮੋਮ ਸੀ ।
 ਭਗਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਅਯਾਸ਼ੀਆਂ,
 ਪੂਜਾ ਦੀ ਥਾਂ ਬਦਮਾਸ਼ੀਆਂ ।
 ਚੁਨ ਚੁਨ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਨਾਰੀਆਂ,
 ਸੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਮੁਟਿਆਰੀਆਂ ।

ਛਟਾਂ ਗਮਾਂ ਸਿਰ ਲਦੀਆਂ,
 ਸ਼ਰਮਾਂ ਹਯਾਵਾਂ ਬੱਦੀਆਂ ।
 ਕਮਲੌਂਦੀਆਂ ਵਲ ਖੌਂਦੀਆਂ,
 ਮਹਿਫਲ ਚ ਪੂਈਆਂ ਔਂਦੀਆਂ ।

ਸਾਗਰ ਭਰਨ ਪਤਵੰਤੀਆਂ,
 ਸਾਕੀ ਬਨੇ ਸਤਵੰਤੀਆਂ ।
 ਮੁਜਰੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਰੰਗ ਸੀ,
 ਨਾਂ ਸ਼ਰਮ ਸੀ ਨਾ ਨੰਗ ਸੀ ।

ਏਹ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਵਾਨਿਆਂ,
 ਦੀਵਾਨਿਆਂ ਮਸਤਾਨਿਆਂ
 ਅਖਾਂ ਚ ਗੈਰਤ ਆਂਵਦੀ,
 ਸਿਰ ਅਨਖ ਸੀ ਚੜ ਜਾਂਵਦੀ ।

ਤਦ ਮਾਰ ਟਕਰ ਸ਼ਮਾਂ ਨੂੰ,
 ਸੀ ਤੋੜਦੇ ਉਹ ਦਮਾਂ ਨੂੰ ।
 ਸੀ ਸ਼ਮਾਂ ਵੀ ਸਿਰ ਫੇਰਦੀ,
 ਹੰਝੂ ਗਮਾਂ ਦੇ ਕੇਰਦੀ ।

ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਸੁਕ ਸੀ,
 ਘੁਲ ਘੁਲ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਮੁਕ ਸੀ ।
 ਡਾਢਾ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਸੀ,
 ਮੱਸਾ ਪਿਆ ਬੇ ਹੋਸ਼ ਸੀ ।

ਹੋਣੀ ਦਾ ਇਕ ਬਿਰਧ ਸਿਖ ਨੂੰ ਪਰੇਰਨਾ ।

ਜਦ ਕਾਲ ਆਉਂਦਾ ਸੱਪ ਦਾ,
ਖੁਡੋਂ ਨਿਕਲ ਰਾਹ ਨੱਪ ਦਾ ।
ਜਦ ਉਮਰ ਦੇ ਦਿਨ ਪੁਗਦੇ,
ਪਰ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਗਦੇ ।

ਜਦ ਹਵਾ ਹੈ ਰੁਕ ਜਾਂਵਦੀ,
ਸਮਝੋ ਹਨੇਰੀ ਆਂਵਦੀ ।
ਡੁਬਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਾਪ ਦਾ,
ਬੇੜਾ ਹੈ ਭਰਿਆ ਜਾਪਦਾ ।

ਮੱਸਾ ਨਿਡਰ ਜਾਂ ਸੌਂ ਗਿਆ,
ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਚਕਰ ਭੌਂ ਗਿਆ ।
ਪਾਪਾਂ ਜਗਾਇਆ ਹੋਣੀ ਨੂੰ,
ਰੱਬੀ ਅਦਲ ਦੀ ਟੋਨੀ ਨੂੰ ।

ਹੋਣੀ ਨੇ ਆ ਇਕ ਤਾੜਿਆ,
ਸਿਖ ਬਿਰਧ ਦੁਖਾਂ ਸਾੜਿਆ ।
ਮਹਿੰਗਾ ਕਦੀ ਜੋ ਲਖ ਤੋਂ,
ਪਰ ਹੁਨ ਸੀ ਸਸਤਾ ਕਖ ਤੋਂ ।

ਉਸ ਕੋਲ ਹੋਣੀ ਆਣ ਕੇ,
ਮਾਰੇ ਨਹੋਰੇ ਤਾਣ ਕੇ ।

ਸੁਨ ਸੁਨ ਕੇ ਸੀਨਾ ਫਟਦਾ,
ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਸੀ ਉਹ ਕਟਦਾ।
ਸੋਚੇ ਕਰਾਂ ਤੇ ਕੀ ਕਰਾਂ,
ਕੁਝ ਖਾ ਮਰਾਂ ਕਿ ਪੀ ਮਰਾਂ।
ਫਿਰ ਦਾੜੇ ਤੇ ਹਥ ਫੇਰ ਕੇ,
ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਬੁਢਾ ਸ਼ੇਰ ਇਹ।
ਮੈਂ ਨੌ ਜਵਾਨਾਂ ਪਾਸ ਜਾ,
ਦਸਾਂਗਾ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ।
ਆਪੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੁਨਣਗੇ,
ਇਕ ਇਕ ਨੂੰ ਆਕੇ ਚੁਨਣਗੇ।
ਗਿਣ ਗਿਣ ਕੇ ਬਦਲੇ ਲੈਣਗੇ।
ਕੁਝ ਮਾਈ ਦੇ ਕੁਝ ਭੈਣ ਦੇ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਜਾਨ ਏ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਆਨ ਏ।
ਉਹ ਵਾਰ ਸੁਟਨ ਜਾਨ ਨੂੰ,
ਵਟਾ ਨਾ ਲਾਵਨ ਆਨ ਨੂੰ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੋਰ ਏ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਤੋਰ ਏ।
ਉਹ ਸਾਗਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇੜ ਦੇ,
ਤੇ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਰੇੜ ਦੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਤ ਚਿਤ ਵਸਦੀ,
ਹਾਰ ਅਗੇ ਕੋਹਾਂ ਨਸਦੀ।
ਮਾਯਾ ਤੇ ਉਹ ਨਾ ਬੁਕਦੇ,
ਉਪਕਾਰ ਤੋਂ ਨਾ ਉਕਦੇ।
ਡਾਢੇ ਧੰਨੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ,
ਆਸ਼ਕ ਬੜੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ।
ਮਰ ਮਿਟਨ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ,
ਲੜਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਤੋਂ।
ਕਰ ਮਾਣ ਅੰਡੇ ਕੌਮ ਤੇ,
ਰਖ ਤਾਣ ਅੰਡੇ ਕੌਮ ਤੇ।
ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ,
ਘੋੜੇ ਹਵਾ ਦੇ ਚੜ ਗਿਆ।
ਦੁਖੜੇ ਉਠਾਂਦਾ ਢੇਰ ਉਹ,
ਜਾ ਵੜਿਆ ਬੀਕਾ ਨੇਰ ਉਹ।

ਬੀਕਾ ਨੇਰ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ।

ਜੰਗਲ ਬੜਾ ਇਕ ਸੰਘਣਾ,
ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੰਘਣਾ ।
ਸੱਪਾਂ ਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਪਿਆ,
ਡਰ ਖਤਰਿਆਂ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ।
ਜੰਗਲ ਕਈ ਇਕ ਮੀਲ ਸੀ,
ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਝੀਲ ਸੀ ।
ਸੁੰਦਰ ਬੜੀ ਰਮਨੀਕ ਸੀ,
ਫਬਦੀ ਏਹ ਓਥੇ ਠੀਕ ਸੀ ।
ਇਸ ਝੀਲ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਆ,
ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਲ ਇਕ ਉਤਰਿਆ ।
ਡਾਢੀ ਪਸੰਦ ਆਈ ਜਗਾ,
ਲੈ ਓਥੇ ਹੀ ਡੇਰੇ ਲਗਾ ।
ਜੰਗਲ ਚ ਮੰਗਲ ਮਾਨ ਦੇ,
ਉਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਣ ਦੇ ।
ਇਕ ਦਿਣ ਸਮੇਂ ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ,
ਸਭ ਆਸ ਦੇ ਸਭ ਪਾਸ ਦੇ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ,
ਬੈਠੇ ਸੀ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਬੁੱਢਾ ਜਿਹਾ,
 ਸਿੰਘ ਆਨ ਓਥੇ ਨਿਕਲਿਆ।
 ਸਭਣਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਨ ਸੀ,
 ਹੋਏ ਬੜੇ ਪਰਸੰਨ ਸੀ।
 ਪਰ ਉਹ ਬੜਾ ਲਾਚਾਰ ਸੀ,
 ਕੀਤਾ ਸਫਰ ਬੀਮਾਰ ਸੀ।
 ਪੈਂਡੇ ਮੁਕਾਈ ਜਾਨ ਸੀ,
 ਬੱਲਾਂ ਤੇ ਅਟਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸੀ।
 ਮੱਸੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ,
 ਕਹਿਕੇ ਚਲਾਨਾ ਕਰ ਗਿਆ।

— 0 —

ਏਹ ਖਬਰ ਸੀ ਤਿੱਖੀ ਛੁਰੀ,
 ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਉਤੇ ਫਿਰੀ।
 ਇਸ ਦਲ ਦਾ ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਸੀ,
 ਵਰਿਹਾਂ ਤੋਂ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸੀ।
 ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸੂਰਤ ਸੀ ਉਹ,
 ਇਕ ਭਜਨ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸੀ ਉਹ।
 ਲੈ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਜਾ,
 ਵਖਰਾ ਰਿਹਾ ਕੁਝ ਸੋਚਦਾ !
 ਫਿਰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਆਂਵਦਾ,
 ਮੁਖ ਥੀਂ ਏਹ ਬਚਨ ਸੁਨਾਂਵਦਾ।

“ਕੋਮਾਂ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਔਂਦੀਆਂ,
ਉਲਟੋਂਦੀਆਂ ਪੁਲਟੋਂਦੀਆਂ ।
ਘਸਵਟੀਆਂ ਤੇ ਲੌਂਦੀਆਂ,
ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਕ ਅਜਮੌਂਦੀਆਂ ।

ਸਾਬਤ ਜਦੋਂ ਕਰਨਾਂ ਪਵੇ,
ਜੀਵਨ ਲਈ ਮਰਨਾਂ ਪਵੇ ।
ਮਰਨੇ ਨੂੰ ਜੋ ਤਯਾਰ ਨੇ,
ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਹ ਹਕਦਾਰ ਨੇ ।

ਹੰਦੇ ਜੋ ਤੁਖਮ ਅਸੀਲ ਦੇ,
ਪੈ ਵਖਤ ਜਿੰਦਾਂ ਹੀਲ ਦੇ ।”
ਏਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਸਰਦਾਰ ਨੇ,
ਹੁਸ਼ਯਾਰ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ।

ਖੰਡਾ ਮਯਾਨੋਂ ਕਢਿਆ,
ਲਿਸ਼ਕਾ ਕੇ ਭੋਂਏ ਗਡਿਆ ।
ਬਾਂਹ ਸੱਜੀ ਫੇਰ ਉਲਾਰਦਾ,
ਲਲਕਾਰ ਸੁਖਨ ਉਚਾਰਦਾ ।

“ਹੈ ਕੌਨ ਐਸਾ ਸੂਰਮਾਂ,
ਖਾਵੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਚੂਰਮਾਂ ।
ਹੈ ਕੌਨ ਮਰਦ ਮੈਦਾਨ ਦਾ,
ਧੜਕਾ ਨਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਦਾ ।

ਇਸ ਖੰਡੇ ਨੂੰ ਜੋ ਫੜ ਲਵੇ,
ਜਿਤ ਕਾਲ ਵਾਲਾ ਗੜ ਲਵੇ।
ਸਿਰ ਰਖਕੇ ਜੋ ਤਲੀ ਤੇ,
ਮਾਹੀਏ ਦੀ ਪਹੁੰਚੇ ਗਲੀ ਤੇ।
ਮੱਸੇ ਦੀ ਅਲਖ ਮੱਕਾਵੇ ਜੋ,
ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਅਨਖ ਵਖਾਵੇ ਜੋ।”

ਮੈਹਤਾਬ ਸਿੰਘ

ਸੁਨ ਸਾਰਿਆਂ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ,
 ਇਕ ਸਿੰਘ ਫੌਰਨ ਖੜ ਗਿਆ ।
 ਮੈਹਤਾਬ ਸਿੰਘ ਅਖਵਾਂਵਦਾ,
 ਛਿਜਾਂ ਚ ਧੁਮਾਂ ਪਾਂਵਦਾ ।
 ਮੁੰਡਾ ਜਿਹਾ ਸੀ ਜਾਪਦਾ,
 ਚਾਨਣ ਕਿਸੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ।
 ਮਸ ਆਈ ਮੂੰਹ ਤੇ ਫੁਟ ਕੇ,
 ਚੜਿਆ ਸੀ ਜੈਬਨ ਟੁਟ ਕੇ ।
 ਲੂੰ ਲੂੰ ਚ ਮਸਤੀ ਲੜ ਰਹੀ,
 ਸਿਖਰੋਂ ਜਵਾਨੀ ਚੜ ਰਹੀ ।
 ਲੋਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਢਲਿਆ ਸੀ ਓਹ,
 ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਲਿਆ ਸੀ ਓਹ ।
 ਸੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਖੇਲਿਆ,
 ਡਰ ਖਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮੇਹਲਿਆ ।
 ਗੁੜਤੀ ਮਿਲੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ,
 ਧੁਨ ਸੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਨ ਦੀ ।
 ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਤੇ,
 ਯਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਾਪ ਤੇ ।

(੧੭)

ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲਦਾ,
ਗਲ ਪਾਕੇ ਪੱਲਾ ਬੋਲਦਾ ।
“ਮੂੰਹ ਛੋਟਾ ਵੱਡੀ ਗਲ ਏ ।
ਤੇ ਕਹਿਨ ਦਾ ਨਾ ਵਲ ਏ ।
ਸੁਨ ਐਡੀ ਹੇਠੀ ਧਰਮ ਦੀ,
ਹਦ ਏ ਨਾ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ।
ਕਾਰਾ ਕਰਾਂ ਕੁਝ ਸੋਚਨਾਂ,
ਮਾਹਾਂ ਮਰਾਂ ਏਹ ਲੋਚਨਾਂ ।
ਮੈਹਤਾਬ ਮਸੇ ਮੋਤ ਦੇ,
ਪਹਿਲੇ ਹਰਫ ਇਕੋ ਜਹੇ ।
ਜੇ ਮਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਿਲੇ,
ਦਿਲ ਦੀ ਕਲੀ ਮੇਰੀ ਖਿਲੇ ।
ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਲਾ ਕੇ ਬਿਲੇ,
ਲਾਹ ਦੇਵਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਗਿਲੇ ।”
ਏਹ ਕਹਿਕੇ ਖੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ,
ਓਹ ਖੂਨੀ ਡੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ ।
ਸੀ ਮੋਤ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦਾ,
ਖੰਡਾ ਪਕੜ ਲਲਕਾਰਦਾ ।
“ਸਿਰ ਲੈ ਬਿਨਾਂ ਜੇ ਲੋਟਿਆ,
ਕਹਿਣਾ ਨਾ ਮੀਰਾ ਕੋਟੀਏ ।
ਏਹ ਆਖਦਾ ਹੀ ਸੀ ਪਿਆ,
ਇਕ ਹੋਰ ਸੂਰਾ ਉਠਿਆ ।

ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ

ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਸੀ,
 ਏਹ ਵੀ ਬੜਾ ਵਰਯਾਮ ਸੀ।
 ਬੇਧੜਕ ਸੀ ਸਿਰਲੱਥ ਸੀ,
 ਜਿੰਦ ਅਪਨੀ ਰਖਦਾ ਹੱਥ ਸੀ।
 ਕੈਹੰਦਾ ਸੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ ਕੇ,
 ਪਲੇ ਨੂੰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਏ ਕੇ।
 “ਮੈਤਾਬ ਮੇਰਾ ਯਾਰ ਏ,
 ਮੇਰਾ ਤੇ ਓਹਦਾ ਪਿਆਰ ਏ,
 ਮੁਢੋਂ ਅਸੀਂ ਕਠੇ ਰਹੇ।
 ਭੀੜੇ ਸਮੇਂ ਗਠੇ ਰਹੇ,
 ਮੈਂ ਜਿਸਮ ਤੇ ਇਹ ਜਾਨ ਏ।
 ਮੈਂ ਜਾਨ ਤੇ ਇਹ ਪਰਾਣ ਏ,
 ਬਲਦੀ ਚ ਮਾਰੇ ਛਲ ਏਹ।
 ਮੈਂ ਵੇਖਾਂ, ਕਠਨ, ਮੁਹਾਲ, ਏਹ,
 ਸੰਗ ਏਸ ਦੇ ਹੀ ਜਾਵਸਾਂ।
 ਲਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਨਿਭਾਵਸਾਂ,
 ਐਸੀ ਦਿਲੀ ਇਹ ਮੰਗ ਸੀ।
 ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੋਏ ਦੰਗ ਸੀ,

(੧੯)

ਅਸ਼ਕੇ ਜਵਾਨੇ ਆਖਦੇ,
ਵਾਹ ਨੇ ਜਵਾਨੇ ! ਆਖਦੇ ।
ਜਫੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਨੇ,
ਲੈ ਲੀਤਾ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ।
ਗਜਦੇ ਗਜਾਉਂਦੇ ਤੁਰ ਗਏ,
ਜੈ ਕਾਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਤੁਰ ਗਏ ।

ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਮੱਸੇ ਦਾ

ਆਖਰੀ ਦਰਬਾਰ ।

ਸਜਿਆ ਬੜਾ ਦਰਬਾਰ ਸੀ,

ਮੋਜੂਦ ਸਭ ਸਰਦਾਰ ਸੀ ।

ਮੱਸਾ ਸੀ ਬੈਠਾ ਤਖਤ ਤੇ,

ਮਗਰੂਰ ਅਪਨੇ ਬਖਤ ਤੇ ।

ਹਰ ਤਰਫ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਸੀ,

ਮੱਸਾ ਬੜੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ।

ਹਿੰਦੂ ਜੋ ਚਾਹੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ,

ਸੌ ਸੌ ਸਹੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ।

ਜਜ਼ੀਆ ਉਹ ਤਾਰੇ ਸ਼ਰਤ ਸੀ,

ਨਜ਼ਰਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਰਤ ਸੀ ।

ਕਾਫਰ ਕਹਾਵੇ ਸ਼ਰਤ ਸੀ,

ਗੈਰਤ ਮਿਟਾਵੇ ਸ਼ਰਤ ਸੀ ।

ਨੇੜੇ ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਆਂਵਦੇ,

ਜਜ਼ੀਏ ਸੀ ਲੋਕ ਲਿਆਂਵਦੇ ।

ਖਸ਼ਹਾਲੀ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਸੀ,

ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਲਗੇ ਢੇਰ ਸੀ ।

ਹਥ ਜੋੜ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਨੇ,
ਫੇਜੀ ਸਿਪਾਹ ਸਾਲਾਰ ਨੇ।
ਮੱਸੇ ਨੂੰ ਉਠ ਕੇ ਆਖਿਆ,
“ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੋਈ ਨਾ ਰਿਹਾ।
ਕੀਤਾ ਕਤਲ ਜੀ ਖੋਲ ਕੇ,
ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜੀ ਜੀ ਟੋਲ ਕੇ।
ਨਾ ਆਸ ਹੈ ਨਾ ਪਾਸ ਹੈ
ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੀ ਹੀ ਨਾਸ ਹੈ
ਏਹ ਕੌਮ ਮੁਕਵਾਈ ਗਈ,
ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚੁਕਵਾਈ ਗਈ।”
ਏਹ ਸੁਨਦੇ ਸਭ ਸਰਦਾਰ ਸੀ,
ਇਕ ਇਕ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਚਾਰ ਸੀ।
ਸਾਕੀ ਸੁਰਾਹੀਆਂ ਆਮ ਸੀ,
ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਉਡਦੇ ਜਾਮ ਸੀ।
ਸੀ ਬੋਤਲਾਂ ਹੁਣ ਖੁਲੀਆਂ,
ਕੁਝ ਖੁਲੀਆਂ ਕੁਝ ਡੁਲੀਆਂ।
ਵਜਨ ਤੰਬੂਰੇ ਖੰਜਰੀਆਂ,
ਨਚਨ ਤੇ ਗਾਵਨ ਕੰਜਰੀਆਂ।
ਮਾਸੂਕ ਬਗਲੀਂ ਨਰਮ ਸੀ,
ਮੱਸੇ ਦੀ ਮਹਿਫਲ ਗਰਮ ਸੀ।

ਮੱਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਕਿਉਂ ਧੜਕਦਾ,
 ਪਰ ਤਕ ਨਾ ਉਥੇ ਫੜਕਦਾ ।
 ਮਾਇਆ ਨੇ ਚਰਨ ਪਸਾਰਿਆ,
 ਮੱਸੇ ਨੇ ਮਰਨ ਵਸਾਰਿਆ ।
 ਏਨੇ ਨੂੰ ਇਹ ਆਈ ਖਬਰ,
 ਨਫਰਾਂ ਨੇ ਪੋਹੰਚਾਈ ਖਬਰ ।
 ਦੇ ਖਾਨ ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਨੇ,
 ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇ ਲਿਆਏ ਨੇ ।
 ਕੁਝ ਤਾਰਨ ਆਏ ਮਾਮਲੇ,
 ਕੁਝ ਸਾਰਨ ਆਏ ਮਾਮਲੇ ।
 ਲੋਭੀ ਨੂੰ ਲੋਭ ਲੁਭਾ ਗਿਆ,
 ਮੱਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ।
 “ਆਵਨ ਦਿਓ” ਫਰਮਾਂਵਦਾ,
 ਆਕੜ ਕੇ ਸੀ ਬਹਿ ਜਾਂਵਦਾ ।
 ਮੰਹ ਨੀਵੇਂ ਅਖਾਂ ਮੈਲੀਆਂ,
 ਮੈਢੇ ਤੇ ਚੱਕੀ : ਥੈਲੀਆਂ ।
 ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਅੰਦਰ ਆਂਵਦੇ,
 ਹਥ ਜੋੜ ਅਰਜ਼ ਸੁਨਾਂਵਦੇ ।
 “ਦੁਖੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਝੱਲ ਕੇ,
 ਮਿਲਨ ਆਏ ਦੂਰੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ।
 ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਸਰਜਨ ਹਾਰ ਦੇ,

ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ।
 ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਦ ਹਾਂ,
 ਦੇਂਦੇ ਮੁਬਾਰਕ ਬਾਦ ਹਾਂ ।”
 ਏਹ ਬੋਲੀਆਂ ਸੀ ਬੋਲਦੇ,
 ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਸੀ ਬੋਲਦੇ ।
 ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੀ ਠੀਕਰਾਂ,
 ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੀ ਟਿਚਕਰਾਂ ।
 ਮੱਸੇ ਨੇ ਅਖਾਂ ਚਕੀਆਂ,
 ਤਾਂ ਚਾਰ ਹੋਈਆਂ ਅਖੀਆਂ ।
 ਗਲ ਪਲਕ ਅੰਦਰ ਪਾ ਗਿਆ ।
 ਮੱਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ।
 ਮਿੰਘਾਂ ਨੇ ਖੇਡੇ ਫੰਦ ਚਾ,
 ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੀਤੇ ਬੰਦ ਚਾ ।
 ਬਾਹਰੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਆ ਸਕੇ,
 ਅੰਦਰੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾ ਸਕੇ ।
 ਮੱਸੇ ਦੇ ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਸੀ,
 ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਲਾਚਾਰ ਸੀ ।
 ਲੜਨੇ ਦਾ ਨਾ ਮਕਦੂਰ ਸੀ,
 ਕੀਤੇ ਨਸ਼ੇ ਨੇ ਚੂਰ ਸੀ ।
 ਮੋਹਤਾਬ ਖੰਡਾ ਸੂਤਦਾ,
 ਦਾ ਚੜਿਆ ਖੂਬ ਸਪੂਤ ਦਾ ।

ਖੰਡਾ ਅਜਬ ਖੰਡਾ ਸੀ ਉਹ,
 ਇਕ ਅਜਲ ਦਾ ਝੰਡਾ ਸੀ ਉਹ ।
 ਜਿਸ ਨੂੰ ਏਹ ਫਨਯਰ ਡੰਗਦਾ,
 ਪਾਨੀ ਨਾ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗਦਾ ।
 ਵਧ ਵਧ ਕੇ ਆਹੂ ਲਾਂਹਵਦਾ,
 ਵੈਰੀ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਭੁਲਾਂਵਦਾ ।
 ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਏਹ ਏਜੇਟ ਸੀ,
 ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਸੀ ।
 ਤਲਵਾਰ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ,
 ਕੀ ਸਿਫਤ ਇਸ ਦੇ ਵਿੰਗ ਦੀ ।
 ਵਾਂਗਰ ਉਹ ਅਬਰੂ ਹੀਰ ਦੀ:
 ਫਿਰਦੀ ਕਲੇਜੇ ਚੀਰ ਦੀ ।
 ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਲ ਸਭ ਡਿਗਦੇ,
 ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਵਲ ਸਭ ਡਿਗਦੇ ।
 ਮੱਸੇ ਦੇ ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਸੀ,
 ਮਾਰੇ ਗੈ ਵਾਰੇ ਵਾਰ ਸੀ ।
 ਖੁਲੇ ਹੋਏ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਸੀ,
 ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲਗੇ ਢੇਰ ਸੀ !
 ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵਗਦੀ ਰਤ ਸੀ,
 ਮੰਦਰ ਹੋਇਆ ਲਤ ਪਤ ਸੀ ।

ਮੱਸੇ ਦੀ ਆਈ ਵਾਰ ਹੁਣ,
 ਮੈਂਤ ਆਈ ਮਾਰੇ ਮਾਰ ਹੁਣ ।
 ਰੰਘੜ ਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆ ਗਈ,
 ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਆਮਤ ਆ ਗਈ ।
 ਸਭ ਭੁਲ ਗਈਆਂ ਲੁਡੀਆਂ,
 ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਵਾਈਆਂ ਉਡੀਆਂ ।
 ਸਭ ਯਾਰ ਹੋਏ ਨਾਸ ਸੀ,
 ਪਰਛਾਵਾਂ ਵੀ ਨਾ ਪਾਸ ਸੀ ।
 ਯਾਦ ਆਏ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਹੁਣ,
 ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਸੀ ਸੰਤਾਪ ਹੁਣ ।
 ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਸਭ ਆਪ ਦੇ,
 ਵੈਰੀ ਬਣੇ ਸੀ ਜਾਪ ਦੇ ।
 ਦੇਂਦੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੁਸਕਨੇ,
 ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਪਏ ਭੁਗਤਨੇ ।
 ਹੁੰਦੇ ਕਦੀ ਫਲਦੇ ਨਹੀਂ,
 ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਟਲਦੇ ਨਹੀਂ ।
 ਮਹਤਾਬ ਸਿੰਘ ਲਲਕਾਰਦਾ,
 ਮਸਾ ਸੀ ਚਾਂਗਾਂ ਮਾਰਦਾ ।
 ਸੀ ਸਿੰਘ ਜੇ ਜੇ ਬੁਕਦਾ,
 ਮਸੇ ਦਾ ਸਾਹ ਸੀ ਸੁਕਦਾ ।

(੨੬)

ਪਟਿਆਂ ਤੋਂ ਰੰਘੜ ਪਕੜ ਕੇ,
ਡਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਜਕੜ ਕੇ ।
ਮੈਹਤਾਬ ਖਿਚ ਲਿਆਂਵਦਾ,
ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤਾਂਵਦਾ ।
ਫੜ ਧੋਣ ਉਸ ਚੰਡਾਲ ਦੀ.
ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਾਲ ਦੀ ।
ਸਿਰ ਧੜ ਦੇ ਉਤੋਂ ਲਾਹ ਲਿਆ,
ਥੈਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾ ਲਿਆ ।
ਤਦ ਸ਼ੁਕਰ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੇ,
ਦੋਵੇਂ ਸੀ ਬੂਹੇ ਖੋਲਦੇ ।
ਲੜਦੇ ਲੜੋਂਦੇ ਔਹ ਗਏ,
ਕਟਦੇ ਕਟੋਂਦੇ ਔਹ ਗਏ ।

ਅਪੀਲ

ਐ ਨੌ ਜਵਾਨਾ ਸੋਹਨਿਆਂ,
ਐ ਸੋਹਨਿਆਂ ਮੰਨਮੋਹਨਿਆਂ ।
ਸਦਕੇ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਜ਼ਰਾ,
ਠੈਰੀਂ ਜ਼ਰਾ ਬੀਬਾ ਭਰਾ ।
ਏਹ ਕੌਮ ਤੇਰੀ ਫੇਰ ਹੈ,
ਆ ਘੇਰੀ ਘੰਮਨ ਘੇਰ ਹੈ ।
ਚਪੂ ਪੁਰਾਨੇ ਟੁਟ ਗੈ,
ਬੁਝੇ ਮੁਹਾਨੇ ਹੁਟ ਗੈ ।
ਚਾਰੇ ਤਰਫ ਤੁਫਾਨ ਹੈ,
ਖਤਰੇ ਚ ਸਭ ਦੀ ਜਾਨ ਹੈ ।
ਝਖੜ ਨੇ ਦਿਤਾ ਮੂੰਹ ਭੁਆ,
ਗਾਫਲ ਮਲਾਹ-ਉਲਟੀ ਹਵਾ ।
ਖੁਦ ਗਰਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੇ,
ਡਾਹਢੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਕਹਿਰ ਨੇ ।
ਕੌਮੀ ਅਨਖ ਨੂੰ ਡੋਬਿਆ,
ਖੋਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੋਬਿਆ ।
ਨਾ ਜਾਨ ਹੈ ਨਾ ਆਨ ਹੈ,
ਨਾ ਆਨ ਹੈ ਨਾ ਮਾਨ ਹੈ ।
ਲੋਕੀ ਸੁਖੀ ਜੋ ਵਸਦੇ,
ਕਰ ਉਂਗਲਾਂ ਨੇ ਹਸਦੇ ।

ਤੁਰੀਏ ਤੇ ਮਾਰਨ ਿੱਬੀਆਂ,
 ਜੇ ਕੁਸਕੀਏ ਤਾਂ ਛਿੱਬੀਆਂ ।
 ਐ ਕੌਮ ਦੇ ਪਰਵਾਨਿਆਂ,
 ਐ ਦੇਸ ਦੇ ਦੀਵਾਨਿਆਂ ।
 ਐ ਨੌ ਜਵਾਨ ਰੰਗੀਲਿਆ,
 ਰੰਗੀਲਿਆ—ਅਨਖੀਲਿਆ ।
 ਵੇਲਾ ਨਾ ਤੇਰੇ ਸੌਨ ਦਾ,
 ਨਾ ਗਲ ਨੂੰ ਲੰਮਿਆਂ ਪੌਨ ਦਾ ।
 ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋ,
 ਉਠ ਜਾਗ ਤੇ ਤਯਾਰ ਹੋ ।
 ਵੇਲਾ ਕਵੇਲਾ ਤਕ ਨਾ,
 ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਝਕ ਨਾ ।
 ਮੁਮਕਿਨ ਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਵੇਖ ਨਾ,
 ਅਕੜ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵੇਖ ਨਾ ।
 ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਰਸੇ ਪਾਏ ਕੇ,
 ਚਪੂ ਸਿਦਕ ਦੇ ਲਾਏ ਕੇ ।
 ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਮੌਢਾ ਡਾਹ,
 ਕੰਢੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਕੌਮ ਲਾ ।
 ਬਨ ਐਸਾ ਬਨ ਤਦਬੀਰ ਦਾ,
 ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਦੇ ਤਕਦੀਰ ਦਾ ।

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ।

੧.

ਤੂੰ ਏਂ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਚਾ ਦਸ ਤੇਰੇ,
ਦਸਾਂ ਐਬ ਜਾਂਕੇ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਗਾਵਾਂ !
ਦਸਾਂ ਸ਼ਾਨ ਤੇਰੇ 'ਇਤਫਾਕ' ਵਾਲੀ,
ਜਾਂਕੇ ਤੇਰੇ 'ਨਿਫਾਕ' ਦੇ ਵੈਣ ਪਾਵਾਂ !
ਦਸਾਂ ਖਿਚ ਨਕਸ਼ਾ ਤੇਰੀ 'ਈਰਖਾ' ਦਾ,
ਜਾਂਕੇ 'ਬੀਰਤਾ' ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਚੰਨ ਲਾਵਾਂ !
ਪਾਵਾਂ ਕੀਰਨੇ ਤੇਰੀਆਂ 'ਗਫਲਤਾ' ਦੇ,
ਯਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਉਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ ।
ਇਕ ਤਰਫ ਜੇਕਰ 'ਅਨਖ' 'ਸਿਦਕ' ਤੇਰੇ,
ਵੇਖ ਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਦਿਲ ।
ਦੂਜੀ ਤਰਫ ਤੇਰੀ ਖਾਨਾਂ ਜੰਗੀਆਂ ਨੂੰ,
ਵੇਖ ਵੇਖ ਹੋਇਆ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੈ ਦਿਲ ।

੨.

ਤੂੰ ਓਹ ਕੌਮ ਹੈਂ ਮੇਹਰ ਵਿਚ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ,
ਜਿਨੇ ਖਿਲਤਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ।

ਤੂੰ ਓਹ ਕੌਮ ਹੈਂ ਸਿਦਕ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸਨੇ,
ਕੇ ਦਰਯਾ ਵਗਦੇ ਖੜੇ ਆਨ ਕੀਤੇ !

ਤੇਰੇ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਸੀਸ ਲਹਿ ਜਾਨ ਉਤੇ,
ਨਾਲ ਧੜਾਂ ਲੜ ਫਤੇ ਮੈਦਾਨ ਕੀਤੇ ।

ਤੂੰ ਓਹ ਕੌਮ ਹੈਂ ਕਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸਨੇ,
ਨਸ਼ਟ ਕਈ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਕੀਤੇ !

ਯੋਧੇ ਕੰਬ ਉਠੇ ਨਕਲ ਵੇਖ ਤੇਰੀ,
ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਲੈ ਮਾਈਆਂ ਡਰਾਏ ਬਚੇ !

ਤਾਰਾਂ 'ਈਰਖਾ' ਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਕੜੀ,

ਐਸੀ ਕੌਮ ਅਜ ਪੁਤਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਚੇ !

੩.

ਤਖਤ ਦਿਲੀ ਦਾ ਪੈਰਾਂ ਚ ਰਿਹਾ ਰੁਲਦਾ,
ਮੇਰੀ ਕੌਮ ਤੇਰੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਅਗੇ !
ਬਖਸ਼ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦੀ ਜਚੀ ਨਾਈਂ,
ਅਨਖ ਭਰੀ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਸ਼ਾਹੀ ਅਗੇ !
ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਔਲੀਆਂ ਨੇ,
ਰਗੜੇ ਨੱਕ ਤੇਰੀ ਪਾਰਸਾਈ ਅਗੇ !
ਗਰਦਨ ਝੁਕ ਕੇ ਤੇਰੀ ਖੁਦਾ ਅਗੇ,
ਕਦੀ ਝੁਕੀ ਨਾ ਸਾਰੀ ਖੁਦਾਈ ਅਗੇ !
ਓਹ ਕੌਮ ਜਿਸਦੇ ਅਰਸ਼ੀ ਬੂਹੇ ਉਤੇ,
ਰਿਧੀ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੁੰਦੀ !
ਸ਼ਾਨ ਆਪਨੀ ਅਜ ਭੁਲਾ ਕੇ ਤੇ,
ਡਿਠੀ 'ਮੈਂਬਰੀ' ਲਈ ਖਵਾਰ ਹੁੰਦੀ !

੪.

ਪੁਠੇ ਕਰਕੇ ਟੰਗਿਆਂ ਅਗ ਓਤੇ,
 ਨੀਵੇਂ ਰਤਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋਈ ਸ਼ਾਨ ਜਿਸਦੀ !
 ਸੜਿਆ ਭਠੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰੜ ਜਿਸਦਾ,
 ਕੀਮੇਂ ਹੋਕੇ ਪਿਸੀ ਨਾ ਆਨ ਜਿਸਦੀ !
 ਘੋੜੇ ਰੋਂਦ ਨਾਹੀਂ ਸਕੇ 'ਅਨਖ' ਜਿਸਦੀ,
 ਕੁਚਲੀ ਇੰਜਨਾਂ ਨਾਂ ਆਨ ਬਾਨ ਜਿਸਦੀ !
 ਡਾਂਗਾਂ ਤੋੜ ਨਾ ਸਕੀਆਂ ਸਿਦਕ ਜਿਸਦਾ,
 ਕੈਦਾਂ ਕੈਦ ਨਾ ਕੀਤੀ 'ਜ਼ਬਾਨ' ਜਿਸਦੀ !
 ਓਹ ਕੌਮ ਐਸੀ ਬੇਮੁਹਾਰ ਹੋਈ,
 ਜਬੇਦਾਰ ਘਰ ਘਰ ਅੰਦਰ ਹੋਨ ਬੈਠੇ !
 ਕਿਤੇ ਲੁਕੇ ਸਚੇ ਖੈਰਖਾਹ ਦਰਦੀ,
 ਫੁਟ ਫੁਟ ਕੇ ਫੁਟ ਨੂੰ ਰੋਨ ਬੈਠੇ !

੫.

ਦਾਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਚਾ ਮੇਰੀ ਕੌਮ ਤਾਂਈਂ,

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ਜੇ ਦੇਂਦੋਂ ਤੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ !

ਜਥੇ ਬੰਦੀ ਦੀ ਐਡੀ ਸਪਿਰਟ ਦੇਕੇ,

ਜਥੇਦਾਰ ਜੇ ਦੇਂਦੋਂ ਤੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ !

ਫਤਹੇ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਜਾਚ ਸਾਂਭਨੇ ਦੀ,

ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਜੇ ਦੇਂਦੋਂ ਤੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ !

ਜਿਥੇ ਦਿਤੀਆਂ ਸੀ ਬੇ ਸ਼ੁਮਾਰ ਸਿਫਤਾਂ,

ਹੋਰ ਚਾਰ ਜੇ ਦੇਂਦੋਂ ਤੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ !

ਜਿਵੇਂ ਮੌਰ ਤਾਈਂ ਕੋਹਝੇ ਪੈਰ ਦੇਕੋ,

ਰੂਪ ਓਸਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਕੀਤਾ !

ਓਵੇਂ ਫੁਟ ਦੀ ਬਜ ਲਾ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ,

ਡਾਹਡਾ ਸੂਮ ਰੱਬਾ ਤੂੰ ਖਵਾਰ ਕੀਤਾ !

ਸਰਦਾਰ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀਰ ਬੀ.ਏ. ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਲਾਵਨਜ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਵਰਤੇ ਨੇ ਜੇਹੜੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਛੋਟੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ ਹੀ ਮਨੋਰੰਜਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀਰ ਗਾਥਾ ਦਾ ਕੁਝ ਘਾਟਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਬੀਰ ਜੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਸੂਰ ਬੀਰਾਂ ਤੇ ਇਤਹਾਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਬੀਰਤਾ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਇਕ ਡੇੜ ਸਾਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੁਟਕਲ ਕਵਿਤਾ ਜਦ ਮੈਂ ਸੁਨੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਹਾਤਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਚੰਨ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਲੰਮੀ ਕਵਿਤਾ ਬੀਰ ਰਸ ਚਿਵ ਲਿਖਨ। **ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ** ਉਸ ਪਰੇਰਨਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਬੀਰ ਦੀ ਗਾਥਾ ਅਗੇ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਬੀਰਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਸੀ ਪਰ ਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਰੰਗ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿ ਸਰ ਵਾਲਟਰ ਸਕਾਟ Sir Walter Scott. ਦਿਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਵੀਰ ਰਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਤੋਲ ਨਾਲ ਇਸ

(੩੫)

ਕਵਿਤਾ: ਨੂੰ ਤੋਲੋ । ਇਹ ਪ੍ਰਮ ਸੁੰਦਰ ਕਵਿਤਾ ਪਰਿਥਮ
ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ ।

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਕਰੇ ਕਿ ਬੀਰ ਜੀ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਸਾਨੂੰ ਚਖਾਨ ।

ਰਾਮਸਰਨ ਪੰਡਤ ਐਡਵੋਕੇਟ ਲਾਹੌਰ !

ੴ ਓ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਦਫਤਰ ਗੁਰਮਤ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਾਹੌਰ

ਪ੍ਰਮ ਕਿਰਪਾਲੂ ਜੀ:-----

ਇਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਐਤਕੀਂ ਦੇ ਜਹਾਨ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਤਯੰਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਮਨ ਮੋਹਨਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਟ੍ਰੈਕਟ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਵੰਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਏਹਦੀ ਕੀਮਤ ਭੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਹੇ ਵਲ ਛੇ ਰੁਪੈ ਸੈਂਕੜਾ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਆਰਡਰ ਭੇਜ ਕੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਬਨਾਓਗੇ। ੧ ਨਵੰਬਰ ਸੰਨ ੧੯੩੫ ਤਕ ੬੦ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ ਦਾ ਆਰਡਰ ਆਉਨ ਤੇ ਨਾਮ ਭੀ ਉਪਰ ਛਪਾ ਦਿਤੇ ਜਾਨਗੇ। ਡਾਕ ਖਰਚ ਵਖਰਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰਾਰਥਕ

ਆਨਰੇਰੀ ਸਕਤਰ

ਗੁਰਮਤ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੋਸਾਇਟੀ

ਲਾਹੌਰ

PL-0201

ਅੰਕ
੪੨

ਅਕਤੂਬਰ
੧੯੩੫

ਖਬਰਾਂ !

ਐ. ਸੁਦਾਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ ।

ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਇਕ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਣ
ਸ੍ਰ. ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਫੜੇ
ਗਏ ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਲਿਜਾਏ ਗਏ ਨੇ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਕ-
ਦਮਾਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ।

ਲਾਹੌਰ, ੨੩ ਅਕਤੂਬਰ--ਮੋਚੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਿਰ
ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਕੁਹਾੜੀ ਨਾਲ ੩ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਇਕ ਹਿੰਦੂ
ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ । ਇਕ ਸਿਖ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਖਤ
ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਨੇ । ਅਪਰਧੀ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਏ ।

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾਂ ਮੰਨਣ ਕਾਰਨ ਲਾਲਾ
ਹਰ ਕਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਬੈਰਿਸਟਰ ਫੜੇ ਗਏ ।

ਸ੍ਰ. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੀ. ਏ. ਐਲ. ਐਲ. ਬੀ. ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਾਈ ਕੋਰਟ,
ਐਡੀਟਰ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰੈਸ, ਰਾਮਗਲੀ
ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਛਪਵਾਕੇ ਦਫਤਰ ਗੁਰਮਤ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ
ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ।